

Haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X) -konstruktio suomenkielisissä uutisteksteissä

Vilma Wacklin, Juuli Vallinen, Liisa Mustanoja

1 Johdanto

Suomessa yhdenvertaisuuslaki (1325/2014 § 2) velvoittaa sekä julkisia että yksityisiä toimijoita noudattamaan yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteita. Näitä voidaan noudattaa muun muassa käyttämällä syrjimätöntä kieltä (ks. esim. Valtasalmi 2024). Suomeksi on julkaistu joitakin syrjimättömän ja yhdenvertaisen kielen ohjeistuksia, mutta tähänastiset ohjeistukset eivät nojaa suomen kielen lingvistiseen tutkimukseen. Tässä artikkelissa nostamme lingvistiseen tarkasteluun ilmauksen *haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X)* (jatkossa HAO(X)), jonka käyttöä on kuvattu *Sosiaali- ja terveystieteiden yhdenvertaisuuden käsitteet* -oppaassa (THL 2019, 15). Tarkastelun kohteena on ilmauksen käyttö Yleisradion uutisteksteissä. Ilmaus on paitsi korrektilin kielenkäytön myös tiedepolitiikan näkökulmasta merkityksellinen, sillä se mainitaan muun muassa ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin prosesseissa (Selesniemi–Kettunen–Näreaho 2019). Haavoittuvuusdiskurssia voidaan käyttää esimerkiksi tutkimusta motivoitaessa tai rahoitusta tavoiteltaessa (esim. Yeo 2019). Tutkimuksemme tuo uutta kielitieteellistä näkökulmaa syrjimättömän kielen ohjeistuksiin. Lisäksi problematisoimme HAO(X)-ilmauksen ja haavoittuvuuden käsitteen yhteyttä yhdenvertaisuuteen, mikä on täydennystä aiheesta jo esitetyille kannanotoille (ks. myös Paananen–Lindholm–Lindeman–Manni 2023, 11; Toivanen 2018).

Suomessa yhdenvertaisuuden ja syrjimättömän kielen sanastoja ja ohjeistuksia ovat julkaisseet organisaatiotahot (esim. Yhdenvertaisuus.fi), yksittäiset toimijat (esim. Vainikainen 2022) ja erityisalojen asiantuntijat (esim. THL 2019). Suomen kielen lingvistiseen analyysiin perustuvia ohjeistuksia ei ole toistaiseksi julkaistu. Englanniksi muun muassa American Psychological Association (= APA) on julkaissut verkossa laajoja, tutkimukseen pohjaavia syrjimättömän kielen oppaita (esim. APA 2023a; 2023b). Englannin kielioppiin perustuvia suosituksia ei voi suoraan soveltaa suomeen, koska kielten rakenteet ovat erilaisia (Valtasalmi 2024, 71–72; Valtasalmi–Siltaloppi–Wacklin–Mustanoja 2025).

Haavoittuvuuden käsite on lainautunut suomeen englannista (Raitakari–Günther–Räsänen 2022, 13), ja sitä käytetään niin tieteessä kuin päätöksenteossa (ks. Virokannas–Liuski–Kuronen 2018, 327 ja siinä mainitut lähteet). Tarkastelumme osoittaa käyttöalan ulottuvan myös asiatyylisiin lehtiteksteihin. Kun ilmaisu siirtyy rekisteristä toiseen, se voi saada

eufemistisia piirteitä (ks. Varis 1998, 249). Haavoittuvuuden käsitettä kielitieteellisessä tutkimuksessa on hiljattain pohdittu THL:n määritelmän pohjalta muun muassa määrittelyn, kritiikin ja osallisuuden teemojen näkökulmista (Paananen–Lindholm–Lindeman–Manni 2023, 9–11).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL suosittelee HAO(X)-ilmauksen käyttöä oppaassaan (THL 2019, 15). Suosituksessa ilmaus on *haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä*. Käytännössä tarkasteltavassa ilmauksessa X:n paikalle voi sijoittaa monenlaisia NP:itä (NP:stä eli substantiivilausekkeesta ks. VISK § 439), *väestöryhmän* lisäksi esimerkiksi sanan *lapsi* tai lausekkeen *vähävarainen kaupunkilainen*.

Tutkimme ilmauksen käyttöä korpusavusteisen diskurssintutkimuksen (CADS) keinoin: tuemme laadullista diskurssintutkimuksellista analyysia korpukselta saatavilla tilastotiedoilla (vrt. Baker 2023, luku 1). Laadullisesti selvitämme, kuinka haavoittuva(ise)ssa asemassa olemista merkityksellistetään diskursiivisesti (vrt. Pietikäinen–Mäntynen 2020). Aineistona on Ylen suomenkielisiä uutistekstejä vuosilta 2011–2021. Tutkimuksen tavoite on syventää käsitystä siitä, keihin tällä yhtäältä yleisluontoisella ja toisaalta sensitiiviseltä vaikuttavalla ilmauksella viitataan, mitä haavoittuvassa asemassa oleminen tarkoittaa ja mitä ilmauksella tehdään uutistekstien kontekstissa. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä demografiset ryhmät ovat suomenkielisen uutiskorpuksen perusteella haavoittuvassa asemassa olevia väestöryhmiä?
2. Miten haavoittuvassa asemassa olevista väestöryhmistä puhutaan uutiskorpuksessa?

Tarkastelujakson loppupäähän sijoittuu kaksi merkittävää tapahtumaa: THL:n ohjeistus ilmauksen käytöstä (2018 ja 2019) sekä maailmanlaajuisen koronapandemian puhkeaminen vuonna 2020. Näihin palaamme aineiston käsittelyn yhteydessä.

Lähestymme tutkimusaihetta diskurssintutkimuksen teoriakehyksessä eli katsomme ilmauksen merkityksen rakentuvan sosiaalisesti sen eri käyttökonteksteissa (Pietikäinen–Mäntynen 2020, luku 1.1). Hahmotamme kontekstin käsitteen jatkumona (mtl.), johon tässä sijoittuvat muun muassa yhdenvertaisuuden ja sen sanaston sekä uutisten tekstilajin kontekstit. Diskurssintutkimuksen peruslähtökohtien valossa tutkimuskysymyksemme käsittelevätkin sitä, miten tarkastelemaamme ilmausta merkityksellistetään osana sosiaalista toimintaa (mtl.; luku 5.1): mitä merkityksiä ilmaukseen kiinnittyy ja mitä seurauksia näillä voi olla.

Johdannon jälkeen luvussa 2 käsittelemme HAO(X)-ilmausta, erityisesti sen lausekerakennetta ja lingvististä tulkintaa konstruktiona. Luvussa 3 esittelemme tutkimusaineiston ja sen analysoinnin menetelmät. Analyysiluku 4 jakautuu osiin niin, että

luvussa 4.1 esittelemme aineiston kokonaiskuvan, minkä jälkeen luvussa 4.2 tarkennamme fokuksen HAO(X)-ilmauksella viitattaviin ihmisryhmiin. Viimeisessä analyysiluvussa 4.3 tarkastelemme, millaisena haavoittuva(ise)ssa asemassa oleminen aineiston perusteella näyttäytyy. Luvussa 5 kokoamme tulokset yhteen.

2 HAO(X)-ilmaus lausekkeena ja konstruktiona

Kielen luonteeseen kuuluu, että sen on yhtäältä järjestäytyntä ja toisaalta mukautuvaa ja muuttuvaista. Tämä ”jännite” on osa myös diskurssintutkimusta. (Pietikäinen–Mäntynen 2020, luku 1.1.) Tässä luvussa lähestymme HAO(X)-ilmausta muodon ja sanastomerkityksen näkökulmasta. Analyysiosiossa keskitymme erityisesti ilmauksen käytössä havaittavaan variaatioon.

HAO(X)-ilmaus, sen määritelmä ja ei-suositeltavat rinnakkaisilmaukset ovat peräisin *Sosiaali- ja terveystalvelujen yhdenvertaisuuden käsitteet* -oppaan uusimmasta versiosta (THL 2019), joka on suunnattu ensisijaisesti sosiaali- ja terveystalvelujen toimijoille. Se käsittelee kahtakymmentä termiä ja käsitettä, ja siitä on julkaistu versiot peräkkäisinä vuosina 2018 ja 2019. Siinä annetaan suositus nimenomaan *haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä* -ilmauksen käytöstä. Pääfokuksemme on tätä ilmausta laajemmassa konstruktiossa *haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X)*. Tarkastelumme perusteella *väestöryhmän* paikalla voi esiintyä monenlaisia viittauksen kohteita (ks. tarkemmin luku 4.2) tai *X:n* paikan voi jättää täyttämättä. Sanastossa juuri *väestöryhmä*-sanana merkitysalaa käsitellään erikseen.

THL:n (2019, 15) sanastossa suositellaan ilmausta *haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä*, kun puhutaan väestöryhmistä, joilla ”oman vaikutusvaltansa ulkopuolella olevista tekijöistä johtuen ei ole samoja mahdollisuuksia kuin muilla väestöryhmillä” ja joilla ”tästä syystä on riski joutua eriarvoiseen asemaan”. Määritelmässä mainittu eriarvoinen asema merkitsee myös vahingoittuvuutta (Kielitoimiston sanakirja = KS 2024, s. v. *haavoittuva*). Koska ilmaisussa kyse on väestöryhmän mahdollisuuksista, *asema* viittaa konkreettisen paikan sijaan lähinnä paikkaan yhteisössä ja yhteiskunnassa (ks. KS 2024, s. v. *asema*). Vältettäväksi rinnakkaisilmaukseksi puolestaan THL:n sanastossa esitetään *yhteiskunnallisesti heikossa asemassa oleva väestöryhmä* vertailumuotoineen. Tämä asettaa vastakkain partisiipin *haavoittuva* ja adjektiivin *heikko* sekä niiden vertailumuodot. Lisäksi sanaston mukaan tulisi

käyttää koko termiä¹ eikä lyhyempää muotoa *haavoittuva väestöryhmä*. (THL 2019, 15.) Sanaston ohjeistavaan ja käytännönläheiseen luonteeseen sopien suosituksille ei anneta tarkempia perusteluja (vrt. THL 2019, esipuhe).

Haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä löytyy myös Sanastokeskuksen TEPA-termipankista (ei pvm.) sanatarkasti samoin suosituksin ja huomautuksin kuin THL:n dokumentissa. Oletettavasti THL:n ohjeistus on ollut pohjana tälle määrittelylle. Ilmaukselle ei termipankissa anneta englanninkielistä vastinetta, mutta ilmaukselle *haavoittuvassa asemassa oleva [henkilö]* tarjotaan omassa termitietueessaan vastine *vulnerable person*. Tätä ei löydy APA:n *Inclusive Language Guide* -oppaasta (2023b), johon on koottu syrjimätöntä kieltä koskevia termejä ja ohjeita. Syynä voi olla se, että APA ohjeistaa suosimaan termejä, joita ryhmät käyttävät itse itsestään, ja välttämään merkitykseltään löyhiä termejä (APA 2024b).

Muodoltaan *haavoittuvassa asemassa oleva* on partisiippilauseke, jossa on kaksi VA-partisiippia. Näistä *haavoittuva* on adjektiivimaisempi: vertailumuodot muodostetaan siitä (*haavoittuvassa, haavoittuvammassa* jne.; ks. VISK § 632), ja sen eteen voidaan lisätä astemääritteitä (esim. *erityisen haavoittuvassa asemassa olevat*; ks. VISK § 632). Lauseketta voi käyttää itsenäisesti tai NP:n määritteenä, jollaisena se toimii THL:n (2019, 15) ohjeistuksessa (*haavoittuvassa asemassa oleva väestöryhmä*). Tällöin lauseke vastaa usein funktioltaan relatiivilauseetta, esim. *väestöryhmä, joka on haavoittuvassa asemassa* (VISK § 531). Itsenäinen partisiippilauseke toimii NP:n tavoin kuten lauseessa ”[k]äsittelyajoilla on merkitystä etenkin haavoittuvassa asemassa oleville” (Yleisradio 2018; VISK § 532).

Ilmaustyyppiä voidaan myös käsitellä konstruktiona eli muodon ja merkityksen liittona (Goldberg 1995, 1). Konstruktiolle on tyypillistä, että sen osat voivat varioida (ks. esim. Hoffmann–Trousedale 2013, 2; Fillmore 1988, 38). Rakenteellisesti HAO(X)-konstruktion kiinteimpänä osana näyttäytyy inessiivimuotoinen *asema*. Konstruktion muut osat varioivat käyttöyhteyden mukaan. Vapaimmin konstruktio varioi sen suhteen, käytetäänkö sitä itsenäisenä partisiippilausekkeena vai NP:n määritteenä. Siksi esitämme konstruktion muodossa *haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X)*, jossa X viittaa mahdolliseen NP:n pääsanaan ja sulkeet X:n ympärillä pääsanalan valinnaisuuteen. Suluissa oleva *ise* tai *inen* taas viittaa *haavoittuva*-sanalle rinnakkaiseen sanaan *haavoittuvainen* (Kielitoimiston sanakirja = KS 2024, s. v. *haavoittuva*). Konstruktionäkökulma on tässä diskurssintutkimusta tukeva työkalu:

¹ Sanastossa ilmauksia kutsutaan termeiksi ja käsitteiksi. Sanaston on laatinut pääasiassa sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoista koostuva työryhmä, mutta laatimisessa on ollut mukana myös kieliasiantuntija, Sanastokeskuksen terminologi Sirpa Suhonen (THL 2019, esipuhe). Kielellinen tarkkuus on nähtävissä muun muassa dokumentin Sanaston rakenne ja merkinnät -osiossa, jossa avataan sanojen *käsite*, *tarkoite* ja *termi* merkityseroja.

koska tavoitteena on tutkia ilmauksen tosiasiallista käyttöä, on sitä mielekästä lähestyä lauseketta abstraktimpana kokonaisuutena. Kuten edellä toimme esiin, myös ilmaisun merkitys on sanasto- ja sanakirjamääritelmiin peilattuna, konstruktiolle ominaisesti, melko abstrakti.

3 Korpusaineisto ja sen lähiluku

Tutkimuksemme aineisto on peräisin Ylen suomenkielinen uutisarkisto 2011–2021 (kaikille) -korpuskokonaisuudesta, joka sisältää Yleisradion uutisarkistotekstit Ylen verkkosivuilta (Yleisradio) aikaväliltä 1.1.2011–31.12.2021. Kokonaisuus on saatavilla Kielipankin Korp-palvelusta, ja se on kaikille avoin. Kokonaisuus koostuu kahdesta osakorpuksesta (vuosivälit 2011–2018 ja 2019–2021), jotka on edelleen jaettu vuosittaisiin osakorpuksiin. Kokonaisuuden sanemäärä on 286 519 215 ja virkemäärä 25 511 569. Korpin muihin korpuksiin verrattuna kyse on pienestä tai keskisuuresta kokonaisuudesta. Myös selkoutiset on sisällytetty korpukseen. Virkkeet ovat korpuksen tekstien sisällä sekoitettuina, eikä laajennetun kontekstin tuki ole käytettävissä.

Olemme koonneet tutkimusaineiston Korp-palvelun laajennetulla haulla. Rajaamme tässä tarkastelun nimenomaan HAO(X)-konstruktion sen eri muodoissa. Aineistoon ei siis sisälly *haavoittuvassa asemassa ovat* -tyyppisiä rakenteita, sillä THL:n (2019, 15) suosituksessa esiintyy nimenomaan partisiippilauseke. Hakumme perustuu sana-alkuihin, joihin on vaikea sisällyttää jokaista mahdollista kirjoitusvirhettä. Aineistosta voi siis puuttua joitakin kirjoitusvirheellisiä toteumia. On myös mahdollista, että hakutuloksiin sisältyy suoria käännöksiä, mutta tätä ei voi varmentaa. Käsittelemme kaikkia hakutuloksia suomenkielisinä lehtitekstiesimerkkeinä.

Aineisto kattaa myös *haavoittuvainen*-sanan sisältävät osumat, sillä sekä sanojen merkitys että käyttötavat ovat rinnakkaiset (KS 2024, s. v. *haavoittuva*; *haavoittuvainen*). Lisäksi mukana ovat *haavoittuva(inen)*-sanan isoalkukirjaimiset muodot ja sanojen monikkomuodot sekä *olla*-verbin NUT-partisiipin (*haavoittuva(ise)ssa asemassa ollut ~ olleet*) sisältävät osumat. Aineisto sisältää myös osumat, joissa konstruktion osien välissä on yksi ylimääräinen sana joko virheenä tai muusta syystä (esim. *haavoittuvassa olevassa asemassa olevaa*, Yleisradio 2020). Korpushakumme ei anna tulokseksi yli yhden välisanan sisältäviä osumia eikä tapauksia, joissa konstruktion osat esiintyisivät yhdyssanan osina (esim. *työmarkkina-asema*) tai poikkeavassa järjestyksessä.

Edellä mainituin ehdoin korpushaku palauttaa aineistoksi 289 HAO(X):n toteumaa sisältävää virkettä. Aineisto sisältää myös moninkertaiset virkeosumat, sillä ne edustavat eri

tekstejä tai tekstien kohtia, ja katkelmien siteeraaminen on tyypillistä uutisteksteille. Lisäksi toistotapausten välillä voi olla pieniä eroja, joten on vaikea määrittellä, milloin kyseessä on saman tekstin toisto ja milloin eri tekstit.

Konstruktion toteumia on mielekästä tarkastella juuri uutisteksteissä: Vaikka tutkimuksen kimmokkeena toiminut THL:n (2019, 15) suositus on suunnattu ensisijaisesti terveydenhuollon käyttöön, on oletettavaa, että tällaiset korrektia kieltä koskevat ohjeet kiinnostavat myös toimittajia (ks. Saviniemi 2015). Lisäksi Ylen toimituksessa kiinnitetään huomiota yhdenvertaisuuteen muun muassa DEI-koulutuksilla (Haura 2024). Ylen uutiskieli tarjoaa näköalan valtakunnalliseen yleiskieliseen viestintään, minkä lisäksi uutiset käsittelevät usein yhteiskunnallisia aiheita, jolloin erilaisiin yhteiskunnallisiin asemiin viittaaminen on tarpeen.

Diskurssintutkimusta on sen peruseriaatteista käsin mahdollista toteuttaa hyvin monenlaisilla menetelmillä (Pietikäinen–Mäntynen 2020, luku 5.5.2). Korpusohjelmasta saatavien tilastotietojen avulla tarkastelemme konstruktion ja sen toteumien käyttöä yleisesti. Laadullisen diskurssintutkimuksen täydentäminen korpustutkimuksen menetelmin saatavilla tilastotiedoilla on CADS:ille tyypillistä ja sen voi katsoa vahvistavan tutkimuksen objektiivisuutta (Baker 2023, 13–15). Lisäksi tutkimme lähiluvun keinoin (ns. *top down*-menetelmä; ks. esim. Virtanen–Hiidenmaa 2020, 844), ketkä ovat haavoittuva(ise)ssa asemassa ja mitä heistä sanotaan. Kiinnitämme huomiota siihen, kuinka eri ihmisryhmiä sijoitetaan haavoittuva(ise)ssa asemassa olemisen kategoriaan (Pälli 2003, 12) ja mitä tässä asemassa oleminen näiden ihmisryhmien näkökulmasta tarkoittaa. Koska virkkeet esiintyvät korpuksessa sekoitettuna, virketasoa laajempi tekstikonteksti tässä analyysissä on edellä mainituilla hakuehdoilla saatu konkordanssi, eivät kokonaiset uutistekstit (ks. esim. Kalja-Voima–Jarva–Tarvainen 2023, 153). Näin ollen esiintymiä tarkastellaan suhteessa toisiinsa ja ne yhdessä muodostavat tutkimuksen tekstikontekstin. Aineistona onkin siis ennen kaikkea korpus eivätkä kokonaiset uutistekstit. Vaikka tämä ratkaisu rajaakin tekstikontekstin syvyyttä, näin on mahdollista tulkita mahdollisimman monen konstruktioesiintymän merkityksellistämistä uutisteksteissä.

Sitä, millaista on olla haavoittuva(ise)ssa asemassa, analysoimme semanttisten roolien² avulla. Hahmotamme tässä roolien analyysin osaksi lähilukua. Niiden analyysi valottaa sitä, miten HAO(X)-toteumien tarkoitteet uutisteksteissä asemoidaan suhteessa asiaintilaan ja

² Semanttisista rooleista on käytetty myös muita nimityksiä, kuten osallistujaroolit (Alho–Kauppinen 2008, 174), valenssiroolit, syväsiijat (Hakulinen–Karlsson 1979, 101) tai temaattiset roolit (VISK § 446, alaviite).

sen osallistujiin. Koska semanttiset roolit asettuvat muodon ja merkityksen välimaastoon (Kolehmainen 2010, 12), niiden avulla voidaan osoittaa konstruktion toteumiin kytkeytyviä merkitysvivahteita. Rooleja on käytetty runsaasti lingvistisen analyysin apuna, mutta vakiintunutta listaa niistä ei ole (Kolehmainen 2010, 12; VISK § 446, alaviite). Lisäksi roolit eivät ole selvärajaisia, ja niihin sisältyy tulkinnanvaraisuutta. Sovellamme eri lähteitä ja niissä käsiteltyjä rooleja määritelmiseen aineistolähtöisesti. Emme siis sitoudu yksittäisen tekijän lähestymistapaan, vaan yhdistelemme eri tapoja, jotta aineisto tulisi monipuolisesti kuvatuksi. Analyysissa keskeiset semanttiset roolit ja tarkemmat ratkaisut esittelemme luvussa 4.3.

4 Aineiston analyysi

4.1 HAO(X)-konstruktion kokonaiskuva ja muutos ajassa

Ylen uutiskorpuksessa HAO(X)-konstruktion absoluuttinen frekvenssi vuosivälillä 2011–2021 on yhteensä 289. Suhteellinen frekvenssi on 1,01, joka Korp-palvelussa lasketaan miljoonaa sanetta kohti (Kielipankki, ei pvm.). Koska kokonaisuus jakautuu osakorpuksiin tekstien julkaisuvuosien mukaan, Korp-palvelussa voidaan tarkastella myös vuosikohtaisia frekvenssitietoja. Kuvio 1 osoittaa HAO(X)-konstruktion esiintymät vuosittain suhteellisina frekvensseinä.

[KUVIO 1]

Kuvio 1. *Haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X) -konstruktion suhteellinen frekvenssi vuosittain.*

HAO(X)-konstruktion esiintymien suhteellinen frekvenssi nousee lähes koko tarkastelujakson ajan, ensimmäisinä vuosina lievästi ja myöhempinä jyrkemmin. Koska absoluuttinen frekvenssi kuitenkin pysyttelee vuosina 2011–2019 verrattain matalana, alle 30:ssä, esiintymät näyttäytyvät yksittäisinä kirjoittajan valintoina. Vuosien 2016–2019 osakorpuksissa konstruktion esiintymämäärissä on tosin selvää kasvua, ja vuonna 2019 esiintymiä on ensimmäisen kerran enemmän kuin yksi miljoonaa sanetta kohti. On huomionarvoista, että THL:n suositukset ilmauksen käytöstä on julkaistu vuosina 2018 ja 2019.

Vuoden 2020 osakorpuksessa esiintymien määrä kasvaa huomattavasti, ja suhteellinen frekvenssi on yli neljä miljoonasta saneesta. Vuoden 2020 absoluuttinen frekvenssi on 114, vuoden 2021 vastaavasti 67. Yhteensä konstruktio esiintyy näinä vuosina 181 kertaa, eli yli puolet kaikista 289 esiintymästä sijoittuvat vuosien 2020 ja 2021 osakorpuksiin. Ajallisesti koronapandemian puhkeaminen ja konstruktion merkittävä yleistymisen lankeavat yhteen: koronaepidemia alkoi vuonna 2019, ja maaliskuussa 2020 Maailman terveysjärjestö WHO

julisti maailmanlaajuisen pandemian (Anttila 2024). Pandemian vaikutus näkyy aineistossa myös tekstitasolla: uutiset käsittelevät muun muassa rokotuksia ja kasvomaskien jakamista (esimerkit 1 ja 2).

(1) Ranskassa terveydenhuollon, vanhainkotien sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien kanssa työskentelevien tulee vastaanottaa rokote ensi viikon keskiviikkoon mennessä. (Yleisradio 2021.)

(2) Kaupunki jakaa kaksi pestävää maskia vähävaraisille ja haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, joiden on välttämätöntä kulkea joukkoliikenteessä ensi viikolla. (Yleisradio 2020.)

Konstruktio esiintyvyyshuippu on vuoden 2020 aineistossa. Kasvu taittuu vuoteen 2021, jolloin osumia on edellisvuotta merkittävästi vähemmän. Konstruktion toteumien yleisyyttä aineistossa vuonna 2020 selittää runsas uutisointi etenkin kahdesta teemasta (esimerkit 3 ja 4):

(3) Hallitus päätti helmikuussa, että Suomi vastaanottaa Välimeren alueelta 175 haavoittuvassa asemassa olevaa turvapaikanhakijaa.

(4) Hallitus linjasi torstaina, että kuntien pitää huolehtia maskit haavoittuvimmassa asemassa oleville ja vähävaraisille.

Vuoteen 2020 on siis osunut paitsi päätöksiä turvapaikanhakijoiden kohtelusta myös maskeihin liittyvien käytännön toimien ja linjausten tarve. Nämä merkittävät yhteiskunnalliset tapahtumat näkyvät uutisteksteissä. Vaikka pandemia ja siihen liittyvät ilmiöt näkyvät myös vuoden 2021 aineistossa, tuona vuonna ei enää ilmene vastaavanlaista saman uutisaiheen toistoa.

Ajallisen jaottelun lisäksi HAO(X)-toteumia voidaan luokitella vertailumuodoittain. *Haavoittuva(ise)n* esiintyminen eri vertailumuodoissa osoittaa sen ilmaisevan ominaisuutta, jonka kvantiteetti on suhteellista ja siten vertailtavissa (VISK § 633). Komparaation näkökulma valottaa, kuinka intensiivisenä haavoittuv(ais)uus aineistossa esitetään. Kuvio 2 osoittaa konstruktion toteumien frekvenssit vertailumuodoittain.

[KUVIO 2]

Kuvio 2. *Haavoittuva(inen)*-sanon vertailumuotojen jakautuminen aineiston *haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X)*-konstruktion toteumissa.

Kuvio 2 havainnollistaa, että hieman alle kahdessa kolmanneksessa aineiston esiintymistä sana on positiivimuodossa. Esimerkki 5 edustaa tapauksia, joissa

haavoittuv(ais)uuden astetta ei arvioida. Vaikka positiivimuoto itsessään ei ilmaise ominaisuuden astetta, sitä edeltää aineistossa usein ominaisuutta vahvistava intensiteettimäärite (VISK § 666), kuten *erityisen* (esimerkki 6), *erittäin* (esimerkki 7) tai *hyvin* ja yhdessä esiintymässä *todella*.

(5) Yksin matkustavia alaikäisiä tai haavoittuvassa asemassa olevia turvapaikanhakijoita ei viedä takaisin Kreikkaan. (Yleisradio 2016.)

(6) Näistä 131 oli Välimeren alueelta siirrettyjä erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja yksihuoltajia. (Yleisradio 2021.)

(7) Yksin tulleet alaikäiset ovat pieni, mutta kiistatta erittäin haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, Laine sanoo. (Yleisradio 2015.)

Aineistossa yleinen vertailumuoto on myös superlatiivi, joka edustuu hieman yli kolmanneksessa kaikista toteumista. Superlatiivie edeltää noin puolessa tapauksista määrite *kaikkein* (esimerkki 8) tai *kaikista* (esimerkki 9) ja kerran *maailman* (esimerkki 10). Lauseketta voi määrittää myös numeraali, jonka avulla rajataan haavoittuv(ais)uuden asteikolla ääripäässä olevat useat tarkoitteet erilleen muusta joukosta (esimerkki 11). *Kaikkein* ja *kaikista* korostavat superlatiivin semanttista yksiselitteisyyttä: vertailtavaa ominaisuutta on tarkoitteella enemmän kuin millään muulla (VISK § 645). Genetiivimäärite *maailman* puolestaan osoittaa vertailtavan joukon sijaintia (VISK § 644), vaikka joissakin yhteyksissä sen voidaan katsoa tähdentävän superlatiivin ehdottomuutta.

(8) – Niin sanottujen kuntapaikkojen avulla pyritään varmistamaan se, että kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat turvapaikanhakijat saavat asunnon. (Yleisradio 2016.)

(9) Kaupunki tekee yhteistyötä seurakunnan ja järjestöjen kanssa maskijakelun koordinoinnissa, niin että kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevat kuopiolaiset saavat suojamaskin käyttöönsä. (Yleisradio 2020.)

(10) – Australian ylläpitämä pidätyskeskus Naurussa on tarkoitettu aiheuttamaan mahdollisimman paljon kärsimystä, jotta maailman haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset eivät etsisi turvaa Australiasta, Amnestyn Suomen oikeudellinen asiantuntija Mikko Aarnio sanoo. (Yleisradio 2016.)

(11) Neljän haavoittuvimmassa asemassa olevan ryhmän rokotukset pyritään saamaan loppuun ensimmäisen rokotuksen osalta helmikuun puoleenväliin mennessä. (Yleisradio 2021.)

Komparatiivimuotoisia toteumia on vain viisi. Kahdessa tapauksessa kyse on vertailusta, jossa myös vertailun vastapari on ilmipantu (esimerkit 12 ja 13). Kahdessa esiintymässä vertailukohta ei paljastu välittömästä virkekontekstista (esimerkit 14 ja 15). Yksi komparatiivimuodoista (*kaikkein haavoittuvammassa*, Yleisradio 2016) on ilmeisesti

virheellinen ja esiintyy superlatiivin sijaan, sillä sitä edeltää genetiivimuodosta kiteytyneet määrät *kaikkein*.

(12) Irtisanomissuojan heikennys on siis kiistana sellainen, joka asettaa työelämässä vahvemmassa asemassa olevat ja haavoittuvammassa asemassa olevat vastakkain. (Yleisradio 2018.)

(13) Sen sijaan muille "tarjotaan mahdollisuus", eivätkä nämä saisi ohittaa haavoittuvammassa asemassa olevia rokotusjonossa. (Yleisradio 2021.)

(14) Mutta nyt on aika kertoa, miten haavoittuvammassa asemassa olevien rokotussuojasta tullaan pitämään kiinni. (Yleisradio 2021.)

(15) Lakiluonnoksessa tavoitellaan haavoittuvammassa asemassa liikenteessä olevien suojelemista. (Yleisradio 2017.)

Vaikka *haavoittuva(inen)*-sanon komparatiivimuotoa ja siten eksplisiittistä vertailua esiintyy aineistossa verrattain vähän, haavoittuv(ais)uuden tasoa asteistetaan muiden kielen keinojen avulla: Superlatiivin avulla tietyt tarkoitteet asetetaan ominaisuuden runsauden ääripäähän, mitä voidaan tehostaa yksiselitteisyyttä korostavilla määritteillä. Samoin positiivimuotoisissa tapauksissa ilmaistaan intensiteettimääritteillä haavoittuv(ais)uuden keskimääräistä suurempaa astetta. Toteumissa esiintyvät tarkoitteet eivät siis ole yhtenäinen joukko, vaan heidän asemiansa haavoittuv(ais)uutta verrataan usein paitsi ulkopuolisten myös toisten haavoittuv(ais)ien ryhmien asemaan.

4.2 Keihin ja mihin HAO(X)-konstruktion toteutumilla viitataan?

HAO(X)-konstruktion toteumat voivat viitata elollisiin tai elottomiin entiteetteihin eli tarkoitteisiin. Näihin entiteetteihin voidaan viitata X:n paikalla olevilla pääsanoilla tai useampisanaisilla lausekkeilla. Lisäksi ryhmiä voidaan sijoittaa haavoittuva(ise)n aseman kategoriaan muillakin tavoin (esim. *alaikäiset ovat [--] haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä*). Täydennämme tarkastelua lähiluvulla tarkoitteiden erittelemiseksi mahdollisimman monipuolisesti.

Taulukossa 1 esitämme aineiston ihmistarkoitteiset sanat ja lausekkeet, jotka ovat konstruktion toteumissa X:n paikalla tai jotka muutoin sisältyvät toteumien viittausalaan.³ Pääsanon asemassa esiintyy kaksi eri ei-ihmistarkoitteista sanaa: *maa* (2) ja *Gaza* (1). Rajaamme tämän ja seuraavan luvun näkökulman ihmistarkoitteisuuteen. Jaamme ihmistarkoitteiset sanat ja lausekkeet demografisiin luokkiin niin, että taulukon vasemmanpuoleisessa sarakkeessa on luokan nimitys ja oikeanpuoleisessa sarakkeessa

³ NOLLAN luokka poikkeaa muista tarkoitteiluokista siinä, että se viittaa itsenäiseen partisiippilausekkeeseen. *Nolla* viittaa siis pääsanattomuuteen, mutta partisiippilauseke itsessään sisältää myös (itseensä viittaavan) tarkoitteen.

luokkaan kuuluvat sanat ja lausekkeet. Lausekkeiden pääsanat esitämme yksikön nominatiivissa. Esiintymismäärät ovat sanan, lausekkeen tai luokan nimen perässä sulkeissa. Esitämme sanat tai lausekkeet taulukossa ensisijaisesti esiintymismäärien mukaan suurimmasta pienimpään ja yhtä yleiset aakkosjärjestyksessä.

Moniosaiset lausekkeet luokittelemme taulukossa 1 pääsanana mukaan (*yksin tullut alaikäinen*) ja yhdyssanat edusosiensa mukaan (*maahanmuuttajanainen*). Toisinaan on tulkinnanvaraista, mihin tarkoitteisiin lausekkeet tarkalleen viittaa. Esimerkiksi rakenteessa *libanonilaisia ja palestiinalaisia pakolaisia* lukijan tulkittavaksi jää, ovatko 'libanonilaiset' myös 'pakolaisia'. Tässä ja muissa vastaavanlaisissa tapauksissa olemme erottaneet tarkastelun kohteiksi suoraviivaisesti sanan *libanonilainen* ja lausekkeen *palestiinalainen pakolainen*. Katsomme, että elliptisen tulkinnan ensisijaisuus vaatisi virkettä laajemman uutiskontekstin tuen.

Taulukko 1. *Haavoittuva(ise)ssa asemassa oleva (X)* -konstruktion ihmistarkoitteiset sanat ja lausekkeet⁴.

Luokka	Tarkoite
NOLLA (86)	-
YLEINEN (69)	ihminen (50), henkilö (7), ryhmä (7), ihmisryhmä (1), kanssaihminen (1), kunniallinen ryhmä (1), yhteiskunnan jäsen (1), yksilö (1)
IKÄ (73)	lapsi (41), nuori (15), vanhus (4), pieni lapsi (3), vauva (2), yksin tullut alaikäinen (2), aikuinen (1), iäkäs (1), katulapsi (1), oireileva lapsi (1), turvapaikanhakijalapsi (1), vammaisen lapsi (1)
KANSALLISUUS JA ETNINEN TAUSTA (5)	etninen vähemmistö (2), alkuperäisväestöön kuuluva (1), burmalainen (1), libanonilainen (1)
SOSIOEKONOMINEN ASEMA (107)	
MUUTTOLIIKE	turvapaikanhakija (20), kiintiöpakolainen (7), siirtolainen (7), pakolainen (6), hakija (2), maahanmuuttaja (2), pakolaistaustainen (2), palestiinalainen pakolainen (1), Suomeen otettava (1), säilöön otettu (1), uusi maahanmuuttaja (1), yht. 50

⁴ Koska luokittelu perustuu lausekkeiden pääsanoihin, taulukossa esiintyy lausekkeita, jotka merkitykseltään voisivat kuulua muuhunkin luokkaan (esim. IÄN luokassa *vammainen lapsi* vs. VAMMAISUUDEN JA TERVEYDENTILAN luokassa *vammainen lapsi*). Taulukkoa ja sen luokkia onkin luettava pikemmin kokonaiskuvaa havainnollistavina kuin tiukan määrittelevinä elementteinä.

TYÖ, TULOT JA VARALLISUUS	epäsäännöllistä ja pienipalkkaista työtä tekevä (3), kuluttaja (3), vähävarainen (3), köyhä (1), pelkän toimeentulotuen varassa elävä (1), poimija (1), seksityöläinen (1), terveysalan työntekijä (1), työntekijäryhmä (1), yht. 15
PERHEET JA RUOKAKUNNAT	perhe (6), (lastensa kanssa) yksin matkaava äiti (4), yksinhuoltajaperhe (3), lapsiperhe (2), isä (1), leski (1), yksinasuva (1), yksinhuoltaja (1), yht. 19
MUU	kuntalainen (6), kaupunkilainen (3), asukas (2), raskaana oleva (2), vähävarainen kaupunkilainen (2), koululainen (1), kuopiolainen (1), paperiton (1), siviili (1), vanki (1), vähäosainen (1), vähävarainen yli 15- vuotias asukas (1), äänestäjä (1), yht. 23
SUKUPUOLI (13)	nainen (5), mies (3), tyttö (2), maahanmuuttajanainen (1), nuori nainen (1), nuori tyttö (1)
VAMMAISUUS JA TERVEYDENTILA (16)	kehitysvammainen (4), potilas (4), vammainen (3), mielenterveyskuntoutuja (1), mielenterveysongelmista kärsivä (1), sairas (1), syöpäsairas (1), vaikeavammainen (1)
MUUT (19)	tienkäyttäjä (4), uhri (4), jalankulkija (3), pyöräilijä (3), pelaaja (2), ihmiskaupan uhri (1), parisuhdeväkivallan uhri (1), vastustaja (1)
Yhteensä 388	

Taulukossa 1 on yhteensä kahdeksan pääluokkaa. Näistä NOLLA viittaa tapauksiin, joissa HAO(X)-konstruktio toteutuu itsenäisenä partisiippilausekkeena (esimerkki 16). Sillä on luokista toiseksi eniten esiintymiä. Koska kyse on itsenäisistä partisiippilausekkeista, NOLLAN luokka ei anna lisävalaistusta sille, keitä haavoittuv(ais)uuden viittausalaan luetaan. YLEISTEN luokkaan taas kuuluvat merkitykseltään yleisluontoiset sanat ja lausekkeet, kuten sana *ryhmä* esimerkissä 17.

(16) Haavoittuvassa asemassa olevat tulee sijoittaa erilleen vangeista, jotka yrittävät vaikuttaa heihin. (Yleisradio 2018.)

(17) Hän on pitänyt esillä muun muassa tasa-arvoa ja haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. (Yleisradio 2021.)

Pääluokat IKÄ, KANSALLISUUS JA ETNISYYS, SOSIOEKONOMINEN ASEMA, SUKUPUOLI ja VAMMAISUUS JA TERVEYDENTILA mukailevat soveltuvin osin APA:n (2023a) syrjimättömän kielen ohjeistusten demografioita. Vastaavaa luokittelua on aiemmin hyödynnetty selkokielen tutkimuksessa (Valtasalmi 2024). Taulukon viimeisen luokan MUUT sanat ja lausekkeet ovat

merkitykseltään liian spesifejä YLEISET-luokkaan, mutta ne eivät ole luokiteltavissa merkitykseltään tarkempiin luokkiin.

Luokista KANSALLISUUS JA ETNINEN TAUSTA mukailee soveltuvien osien APA:n (2023a) *Racial and ethnic identity* -kategoriaa. Aineistossa ei nähdäksemme esiinny rotuun viittaavia sanoja tai lausekkeita. Sen sijaan viitataan kansallisuuksiin (esim. *burmalainen*), joten *kansallisuus* vastaa *rodullisuus*-sanaa paremmin aineistoamme (ks. luku 5). VAMMAISUUS JA TERVEYDENTILA taas vastaa APA:n (2024a) *Disability*-kategoriaa, mutta käytämme nimitystä, joka heijastelee paremmin alkuperäistä määritelmää kuin pelkkä *vammaisuus*-sana. APA:n (2023a) demografioissa on myös seksuaalisen suuntautumisen (*Sexual orientation*) kategoria, johon viittaavia tarkoituksia ei esiinny aineistossa.

Esiintymämääriltään suurin pääluokka on SOSIOEKONOMINEN ASEMA (107 tapausta). Sen yleisyys selittyy osin laaja-alaisuudella: kyseessä on määritelmällisesti monipuolinen luokka, joka jakautuu tässä neljään alaluokkaan. Alaluokkien nimitykset perustuvat soveltaen APA:n (2024c) sosioekonomisen aseman määritelmään ja Tilastokeskuksen (ei pvm.) kategorisointeihin. Alaluokista yleisin on MUUTTOLIIKE, joka sisältää muun muassa maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen viittaavat sanat ja lausekkeet. Alaluokkanakin se on esiintymismäärältään useaa päätason luokkaa edustetumpi. Tähän alaluokkaan kuuluva *turvapaikanhakija* on 20 esiintymällään aineiston kolmanneksi yleisin yksittäinen sana tai lauseke, johon HAO(X)-toteumilla viitataan. Suurin osa sen esiintymistä sijoittuu vuoteen 2020, jolloin uutisoitiin runsaasti Välimeren maista tulevista turvapaikanhakijoista.

Kun NOLLAN luokkaa ei oteta huomioon, SOSIOEKONOMISEN ASEMAN jälkeen esiintymismäärältään yleisin on IÄN pääluokka (73 esiintymää). Tähän lukeutuu aineiston toiseksi yleisin sana tai lauseke *lapsi*, jonka 41 esiintymää muodostavat valtaosan luokan esiintymistä. Ylipäätään iän jatkumolla sanat ja lausekkeet, jotka voivat viitata alaikäisiin, ovat huomattavasti muita yleisempiä. Jatkumon toiseen ääripäähän viittaava sana *vanhus* on luokan toiseksi yleisin. Ääripäiden väliin viittaavia osumia on vain yksi, *aikuinen*. Jatkumon ääripäiden korostuminen viittaa siihen, että jos (työikäiset) aikuiset ovat haavoittuva(ise)ssa asemassa, he eivät ole sitä ikänsä vuoksi.

Kolmanneksi yleisin on YLEISEN luokka yhteensä 69 esiintymällä. Näistä 50 on aineiston yleisimmän yksittäisen sanan, *ihminen*, esiintymiä. Sekä luokan että sanan *ihminen* yleisyys viittaa siihen, että konstruktiota käytetään usein yleisluontoisesti. Virkekontekstissa sanan viittausalaa voidaan kuitenkin täsmentää. Myös NOLLAN yleisyys vahvistaa viitteitä siitä, että konstruktion toteumien viittausala jää tässä yksittäisistä virkkeistä koostuvassa aineistossa usein epäselväksi.

Suurin osa jäljelle jäävien luokkien esiintymämääristä vaihtelee välillä 10–35, eikä sanojen *turvapaikanhakija*, *lapsi* ja *ihminen* lisäksi ole muita esiintymämääriltään huomattavia yksittäisiä sanoja tai lausekkeita. Yleisesti ottaen HAO(X)-toteumilla viitataan siis melko epäyhtenäiseen joukkoon tarkoitteita.

Aineistossa korostuvat näin ollen ikään, muuttoliikkeeseen ja ylipäättään sosioekonomiseen asemaan viittaavat sekä merkitykseltään yleisluontoiset sanat ja lausekkeet. Yleisimmät yksittäiset sanat ovat *ihminen* (50), *lapsi* (41) ja *turvapaikanhakija* (20). Lisäksi HAO(X)-toteumat ovat usein, 86 kertaa, pelkkiä partisiippilausekkeita. NOLLAA voidaankin pitää eräänlaisena YLEISTEN luokan laajennuksena, sillä myös siinä toteumien viittausala on yleisluontoinen. Näiden luokkien esiintymien yhteenlaskettu määrä on 155, joten suurin osa toteumien 388 ihmisviitteisistä sana- ja lauseke-esiintymistä on merkitykseltään yleisluontoisia tai sosioekonomiseen asemaan (107 esiintymää) viittaavia. Vain vähän esiintymiä on KANSALLISUUDEN JA ETNISEN TAUSTAN luokalla, ja seksuaaliseen suuntautumiseen toteumilla ei aineistossa viitata lainkaan.

4.3 Mitä HAO(X)-toteumien tarkoitteista sanotaan?

Tässä luvussa tarkastelemme, kuinka aineistossa haavoittuva(ise)ssa asemassa olemista merkityksellistetään diskursiivisesti (ks esim. Pietikäinen–Mäntynen 2020, luku 1.1). Valotamme semanttisten roolien avulla, kuinka haavoittuva(ise)ssa asemassa olevat tarkoitteet asemoidaan suhteessa verbin ilmaisemaan toimintaan ja muihin tekstiyhteyden ilmaisemiin osallistujiin. Lisäksi semanttisten roolien tarkastelu selvittää, kuinka aktiivisina tai passiivisina osallistujina haavoittuva(ise)ssa asemassa olevat ihmiset esitetään.

Semanttisia rooleja tulkitaan lauseen predikaatista käsin. Esimerkiksi Alho ja Kauppinen (2008, 174) tarkoittavat semanttisella roolilla, jota he kutsuvat *osallistujarooliksi*, ”sitä, miten jäsen osallistuu verbin ilmaisemaan tilanteeseen”. Käytämme analyysin tukena jakoa seuraaviin semanttisiin rooleihin: AGENTTI, PATIENTTI, HYÖTYJÄ, UHRI, VASTAANOTTAJA, SIIRTYJÄ, TEEMA ja KOKIJA. Käyttämämme roolit määritelmiseen perustuvat synteisiin Alhon ja Kauppinen (2008, 174–177), Hakulisen ja Karlssonin (1979, 101–104), Kuirin (2012, 57–60), Larjavaaran (2007, 259–261), Saeedin (2016, 185–190) ja Sammallahden (2002, 543–545) esittämistä tulkinnoista. Painotamme tarkastelussa rooleja, jotka ovat keskeisiä aineistossamme: esimerkiksi toiminnan kohteen rooli on tarpeen eritellä useiksi rooleiksi – PATIENTTI, HYÖTYJÄ, UHRI ja usein myös VASTAANOTTAJA, SIIRTYJÄ ja KOKIJA – sillä aineistossa HAO(X)-toteumien tarkoitteet esitetään usein passiivisina toiminnan kohteina. Havaintoon palaamme myöhemmin tässä luvussa.

Aineistossa esiintyy useita tapauksia, joissa toteumien yhteys verbiin on niin löyhä, että roolittamisen mielekkäys on kyseenalaista. Tällöin toteuma esimerkiksi määrittää toista lauseketta. Lisäksi roolien luonteeseen kuuluu tulkinnanvaraisuutta, ja noin neljäsosassa kaikista hakutuloksista semanttinen rooli ei ole yksiselitteinen. Esimerkiksi *asukkaat* voi tulkita esimerkissä 18 joko HYÖTYJÄKSI tai VASTAANOTTAJAKSI riippuen siitä, ottaako tulkinnassa *alkaa jakaa* -rakenteen tulevaisuuteen viittaavan episteemisen modaalisuuden huomioon. Toisin sanoen roolin määrittämisessä on ratkaisevaa, tulkitaanko jakamista (positiivissävytteisenä) mahdollisuutena vai toteutuvana ja sävyltään neutraalina vastaanottamisena.

(18) Äänekoski alkaa tällä viikolla jakaa ilmaisia kasvomaskeja haavoittuvimmassa asemassa oleville asukkailleen. (Yleisradio 2020.)

Tarkastelemme tässä luvussa sitä osaa aineistosta (n. $\frac{3}{4}$ tapauksista), jossa haavoittuva(ise)ssa asemassa olevan entiteetin semanttinen rooli on yksiselitteinen.

Aineistossa on havaittavissa yleisiä roolitendenssejä. Näistä yksi huomattava on se, että aineiston 289 korpuseesiintymästä vain viidessä toteuma on AGENTIN roolissa (esimerkit 19–23; predikaattiverbien lihavoinnit kirjoittajien):

(19) Australian ylläpitämä pidätyskeskus Naurussa on tarkoitettu aiheuttamaan mahdollisimman paljon kärsimystä, jotta maailman haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset **eivät etsisi** turvaa Australiasta, Amnestyn Suomen oikeudellinen asiantuntija Mikko Aarnio sanoo. (Yleisradio 2016.)

(20) Tänäkin jouluna tuhannet haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset ovat omissa kodeissaan ja **sytyttävät** kynttilät omille ikkunoilleen tuon ohjelman seurauksena. (Yleisradio 2016.)

(21) Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat haavoittuvassa asemassa olevat [sic] uhrin **ovat hakeneet** apua. (Yleisradio 2021.)

(22) Kuntoutukseen **on tullut** pääosin vain kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia vauvoja vanhempansa kanssa. (Yleisradio 2021.)

(23) Kaikista haavoittuvaisimmassa asemassa olevat **turvautuvat** pikavippeihin. (Yleisradio 2017.)

AGENTIN roolin ydinelementtinä voidaan pitää toimijuutta. Vaihtelua esiintyy kuitenkin siinä, missä määrin toimija käsitetään elolliseksi, aktiiviseksi tai tietoiseksi. (Ks. esim. Hakulinen–Karlsson. 1979, 102; Kuiri 2012, 58; Sammallahti 2002, 543.) Vaikka esimerkeissä 19–23 toteumien voi katsoa olevan aktiivisessa toimijan roolissa, ovat verbit sellaisia kuin *etsiä* (*turvaa*), *sytyttää* (*kynttilä*), *hakea* (*apua*), *tulla* (*kuntoutukseen*) ja

turvautua. Merkitykseltään ne viittaavat uhrimaiseen asemaan tai ovat muuten sentimentaalisia, kuten esimerkissä 20⁵. Näissä tapauksissa toiminta on sinänsä aktiivista, mutta AGENTIN mahdollisuus kontrolloida asiointilaa on epävarma (ks. Kuiri 2012, 58). Lisäksi esimerkki 22 on analysoitavissa eksistentiaalilauseeksi, minkä voi tulkita lieventävän agenttiivisuutta. Yksi toteumista on itsenäinen partisiippilauseke, ja muissa tapauksissa agenttiiviset sanat ovat *ihminen*, *uhri* ja – jopa koomisesti – *vauva*, jota ei tuoda vaan joka tulee kuntoutukseen.

Valtaosin toteumat esiintyvät aineistossa muussa kuin AGENTIN roolissa. AGENTIN vastaparina voi pitää PATIENTTIA eli toiminnan kohdetta. Suuri osa hakutuloksista, joissa toteuma on PATIENTIN roolissa, käsittelee esimerkin 24 uutista tai sen variaatioita.

(24) Migrin tiedotteen mukaan Suomi vastaanottaa 175 haavoittuvassa asemassa olevaa turvapaikanhakijaa Välimeren alueelta. (Yleisradio 2020.)

PATIENTIN roolissa olevat tarkoitteet kuuluvat pääasiassa MUUTTOLIIKKEEN alaluokkaan. Silloinkin, kun tarkoite tai tarkoitteet, joihin toteumilla viitataan, eivät kuulu tähän luokkaan, käsittelevät hakutulokset usein muuttoliikettä. Lisäksi niissä nousee esiin, että päätökset tehdään tarkoitteista irrallaan niin, että heistä tulee toiminnan kohteita, joita voidaan esimerkiksi käännyttää (esimerkki 25) tai ottaa säilöön (esimerkki 26):

(25) Suomi ei ole käännyttänyt tähänkään mennessä Kreikkaan alaikäisiä, yksin tulleita tai haavoittuvassa asemassa olevia. (Yleisradio 2011.)

(26) Amnesty kertoo kampanjoivansa Suomessa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten säilöönnoton lopettamisen puolesta. (Yleisradio 2013.)

Aineistossa on runsaasti tapauksia, joissa toteuman tarkoite on tulkittavissa toiminnan kohteeksi. Tarkemman kuvan saamiseksi PATIENTTIA hienojakoisempi roolittaminen on tarpeen. Yksi keskeisimmistä on KOKIJAN rooli. Kuirin (2012, 60) mukaan KOKIJA on ”passiivinen tilan tai prosessin vastaanottaja tai tuntija”. Painotamme KOKIJAN roolin kohdalla juuri tuntemista, affektisuutta. Toistuva elementti näissä on kärsiminen etenkin varsinaista tuntemista abstraktimmassa merkityksessä, joka viittaa ”jonkin epäedullisen vaikutuksen alaisena” olemiseen (KS 2024, s. v. *kärsiä*, merkitysryhmä 2) kuten esimerkeissä 27–28:

⁵ Tarkkaan ottaen esimerkissä 20 haavoittuva(ise)ssa asemassa oleviin liittyy kaksi predikaattia, jolloin myös semanttisia rooleja on kaksi.

(27) Päätöksestä saattavat joutua kärsimään hyvin haavoittuvaisessa asemassa olevat ihmiset. (Yleisradio 2018.)

(28) Joten kun tartuntoja vielä on liikkeellä paljon, väistämättä myös haavoittuvassa asemassa olevat kärsivät. (Yleisradio 2021.)

Lisäksi esiin nousee muitakin ikäviksi mielletäviä tunnetiloja, kuten yleisesti negatiiviset kokemukset (esimerkki 29) sekä tyytymättömyys (esimerkki 30).

(29) Huolestuttavaa kuitenkin on, että kokemukset palveluista ovat negatiivisimpia juuri haavoittuvassa asemassa olevilla nuorilla. (Yleisradio 2021.)

(30) Haavoittuvassa asemassa olevat tyytymättömämpiä. (Yleisradio 2021.)

Myös erilaisten lupa- ja muiden prosessien käsittelyaikojen merkitys toistuu KOKIJAN roolin kohdalla:

(31) Käsittelyajoilla on merkitystä etenkin haavoittuvassa asemassa oleville. (Yleisradio 2018.)

Esimerkin 31 kaltaiset tapaukset ovat häilyviä sen suhteen, onko niissä kyse Kuirin (mts.) määritelmän mukaisesta tuntemisesta vai passiivisesta prosessin vastaanottamisesta. Hyödynämme Alhon ja Kauppisen (2008, 175) näkemystä, jonka mukaan KOKIJAN roolista on erotettavissa HYÖTYJÄN ja UHRIN roolit.⁶ Jaamme tilojen ja prosessien vastaanottamiseen liittyvät tapaukset niin, että merkitykseltään positiivisissa asiointiloissa on kyse HYÖTYJÄN ja negatiivisissa UHRIN roolista. Esimerkin 31 kaltaiset tapaukset ovat positiivisuuden ja negatiivisuuden suhteen neutraaleja, jolloin on kyse yksinkertaisesti KOKIJAN roolista. KOKIJAN rooliin kiinnittyvistä tarkoiteluokista yleisin on NOLLA.

Vajaassa neljäosassa tapauksista tarkoitteen rooli on HYÖTYJÄ (tai BENEFAKTORI, Kuiri 2012, 59). Näin kyse on aineiston yleisimmästä semanttisesta roolista. HYÖTYJÄN rooli ilmenee hyötymisen lisäksi usein merkitykseltään auttamiseen tai suojelemiseen liittyvän verbin kautta. Esimerkeissä 32–37 toiminta kohdistuu haavoittuva(ise)ssa asemassa oleviin ylhäältä alaspäin, ja siihen voi tulkita holhoavia sävyjä.

(32) Suomen hallitus on sopinut, että Suomi auttaa haavoittuvassa asemassa olevia turvapaikanhakijoita Välimeren alueella. (Yleisradio 2020.)

(33) Koko ajan punaisena lankana on se, että haluamme suojella haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä heidän oikeuksiensa loukkauksilta. (Yleisradio 2014.)

⁶ Muissa lähteissä HYÖTYJÄN roolia käsitellään omana KOKIJASTA erillisenä roolinaan (ks. Kuiri 2012, 59; Hakulinen–Karlsson 1979, 102; Larjavaara 2007, 260; Saeed 2016, 186; Sammallahti 2002, 544).

(34) Kainuun soten mukaan kuntien pitää huolehtia, että kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville on saatavissa maskeja ilmaiseksi. (Yleisradio 2020.)

(35) Feminismin kuuluu ajaa kaikkien haavoittuvassa asemassa olevien asiaa, tehdä maailman tytöistä, pojista, lapsista, aikuisista ihmisiä. (Yleisradio 2018.)

(36) Tai miten kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset saavat lastensuojelun palveluita. (Yleisradio 2021.)

(37) Simojoen mukaan suurin hyöty kohdistuisi haavoittuvimmassa asemassa oleviin. (Yleisradio 2021.)

Esimerkeistä on nähtävissä, että HYÖTYJÄN rooliin liittyy muun muassa sellaisia verbejä kuin *auttaa, suojella, huolehtia, ajaa (asiaa) ja saada*. Esimerkissä 37 on kyse kirjaimellisesti hyötymisestä, tosin varsinainen predikaatti on *kohdistua*. Koska HYÖTYJÄN roolin sisältäviä hakutuloksia on runsaiten, myös niiden viittausala varioi. Eniten toistuvat NOLLAN (esimerkit 34–35; 38, pelkkä partisiippilauseke), YLEISTEN (esimerkki 33, *ihminen*) ja IÄN (esimerkki 36, *lapsi*) pääluokat sekä MUUTTOLIIKKEEN alaluokka (esimerkki 32, *turvapaikanhakija*). Tämä on odotuksenmukaista, sillä nämä ovat koko aineiston yleisimmät demografiset luokat (ks. taulukko 2 luvussa 4.2).

HYÖTYJÄN lisäksi on mielekästä tarkastella niiden vastinparia eli UHRIA, joka ei ole kovin vakiintunut semanttinen rooli. Esimerkiksi Larjavaara (2007, 260) esittää HYÖTYJÄN vain todellista hyötyä saavana roolina, kun taas Kuiri (2012, 59) ja Sammallahti (2002, 544) sisällyttävät rooliin myös haitan kokemisen merkitykset. Tässä tutkimuksessa erottelemme toiminnasta hyötyvät tai muuten apua saavat HYÖTYJIIN ja haittaa kokevat UHREIHIN. UHRIN roolissa olevia muun muassa kiristetään, ja he päätyvät uhreiksi (esimerkki 38). Heitä myös käytetään hyväksi (esimerkki 39), ja he jäävät ilman taloudellista tukea (esimerkki 40).

(38) Haavoittuvassa asemassa olevia siirtolaisia kiristetään, ja heitä päätyy ihmiskaupan uhreiksi. (Yleisradio 2018.)

(39) Oikeuden mukaan jengi hyväksikäytti haavoittuvassa asemassa olevia tyttöjä. (Yleisradio 2016.)

(40) Gunvør Munch sanoo pahinta tapauksessa olevan, että kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset jäivät ilman avustusrahoja naisen toiminnan vuoksi. (Yleisradio 2019.)

Enimmäkseen UHRIN roolissa olevat tarkoitteet kuuluvat YLEISTEN luokkaan, kuten *ihminen* esimerkissä 40. Pari kertaa toistuvat myös tyttöihin viittaavat tarkoitteet (esimerkki 39). UHRIN rooli näyttäytyy taloudellisena tappiona, kuten esimerkissä 40, tai kirjaimellisempänä uhrin eli esimerkiksi hyväksikäytön kohteen asemana, kuten esimerkissä 38.

Aineistossa esiintyy myös VASTAANOTTAJIA. Tämän ja HYÖTYJÄN roolit ovat lähellä toisiaan, sillä molempien kohdalla toteumien tarkoitteet voivat saada jotakin. Siinä missä HYÖTYJÄ on erilaisten prosessien vastaanottaja ja kokija, on VASTAANOTTAJAN rooli konkreettisempi. Aineistossa nämä konkreettiset asiat ovat miltei kaikissa tapauksissa suojamaskeja (esimerkki 46):

(46) Nivalassa maskin saavat haavoittuvimmassa asemassa olevat kuntalaiset. (Yleisradio 2020.)

Uutisteksteissä VASTAANOTTAJILLE tarjottu hyöty on haavoittuva(ise)n aseman seurausta: heille tarjotaan suojelua ja konkreettista apua, jolla pyritään siihen, ettei asema heikentyisi entisestään. Kuitenkaan uutistekstien kuvaamissa tilanteissa apu ei ulotu muuttamaan haavoittuva(ise)ssa asemassa olevien asemaa ei-haavoittuva(ise)ksi.

Edellä esitetyssä toteumien tarkoitteet ovat olleet osallisina toiminnassa, tosin tyypillisimmin passiivisina kohteina. Osin heistä kirjoitetaan myös (olemassa) olemisen viitekehyksessä, jolloin on kyse TEEMAN roolista. Tällöin joidenkuiden todetaan olevan haavoittuva(ise)ssa asemassa (esimerkki 41) tai he ovat jotakin (esimerkki 42). TEEMAN roolista on kyse myös silloin, kun toteumien tarkoitteet ovat tai asuvat jossakin (esimerkki 43, ks. myös esimerkki 20) tai kun he ovat muuten puheen tai toiminnan keskiössä (esimerkit 44 ja 45).

(41) Suomeen otettavat ovat nimenomaan näitä haavoittuvassa asemassa olevia. (Yleisradio 2013.)

(42) Haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset, esimerkiksi lapset, ovat japanilaisessa järjestelmässä usein heikoilla. (Yleisradio 2021.)

(43) Samoilla alueilla on myös haavoittuvassa asemassa olevia libanonilaisia ja palestiinalaisia pakolaisia. (Yleisradio 2017.)

(44) Kyse on äärimmäisen tärkeästä asiasta, haavoittuvassa asemassa olevien vanhusten turvallisuudesta. (Yleisradio 2017.)

(45) Jään kohta kesälomalle, ja sen jälkeen palaan tekemään töitä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien pariin. (Yleisradio 2020.)

Syntaktisesti TEEMA esiintyy tyypillisesti predikatiivilauseissa, kuten esimerkissä 41. Poikkeuksen muodostavat *asua*-verbin lisäksi esimerkin 45 kaltaiset tapaukset, joissa toimitaan toteumien tarkoitteiden keskuudessa. Toiminta ei siis suoraan kohdistu vaan liittyy heihin. Vaikka predikaatti ei viittaa olemiseen, merkityksen tasolla tarkoitteet ovat jossain, missä toimitaan jollain tavalla. Lauseenjäsennyksen näkökulmasta toteumat ovat tällöin adverbiaaleja eivätkä päälauseenjäseniä tai *olla*-verbin kanssa osa predikaattia (VISK § 456). HAO(X)-

toteumien suhdetta sekä lauserakenteeseen että asiaintilaan voidaan siis pitää näissä tapauksissa löyhänä.

5 Tulokset, yhteenveto ja pohdinta

HAO(X)-konstruktio on uutisaineistossa huomattavasti yleisempi tarkastelujakson lopulla kuin alussa. Erityisen runsaasti sitä on käytetty vuonna 2020, mitä pitkälti selittää koronapandemian alkaminen. Tämä ajallis-yhteiskunnallinen konteksti näyttää siis vaikuttavan konstruktion käyttöön aineistossamme. Olemme myös selvittäneet haavoittuva(ise)n aseman asteisuutta vertailemalla vertailumuotojen esiintymäämääriä. Analyysi osoittaa, että yleisimmät vertailumuodot ovat positiivi ja superlatiivi. Vertailumuotojen lisäksi asteisuutta ilmaistaan myös niitä edeltävillä määritteillä. Superlatiivin sekä vahvistavien määritteiden yleisyyden voi tulkita tuovan konstruktion affektisuuden sävyjä, sillä näin haavoittuva(isu)uden astetta intensifioidaan, minkä puolestaan voi tulkita kertovan suhtautumisesta (ks. VISK § 1707).

Konstruktion toteumien viittausala on usein varsin yleisluontoinen tai sosioekonomiseen asemaan, etenkin muuttoliikkeeseen, liittyvä. Yleisimmät tarkoitteet ovat *ihminen* (50), *lapsi* (41) ja *turvapaikanhakija* (20). Semanttisten roolien analyysin avulla olemme osoittaneet, että haavoittuva(ise)ssa asemassa olevat ihmisryhmät asetetaan teksteissä useimmiten passiivisiin rooleihin, joihin kohdistetaan toimenpiteitä tai joita muut ryhmät pyrkivät joko auttamaan ja suojelemaan tai vahingoittamaan.

THL:n (2019, 15) määritelmästä käy ilmi, että haavoittuv(ais)uudessa on kyse yksilön ulkopuolisista eikä sisäisistä tekijöistä. Syrjimättömässä englannin kielessä sanaan *vulnerable* (suom. haavoittuva) suhtaudutaan varovasti, sillä sitä voidaan käyttää ympäröivästä tai varomattomasti. Tällöin on riski, että haavoittuv(ais)uus tulkitaan yksilön sisäiseksi ominaisuudeksi. (Katz–Hardy–Firestone–Lofters–Morton–Ninomiya 2020; ks. myös Disability inclusive language guidelines.) Myös tarkastelemassamme suomenkielisessä aineistossa haavoittuv(ais)uuden merkitys näyttäytyy tässä esittämiemme havaintojen valossa sumeana (ks. esim. Varis 1998, 43–46).

Semanttisten roolien tarkastelu osoittaa, ettei HAO(X)-konstruktion juuri yhdisty toimijuutta eikä toimijuuteen kontrollia. Aineiston perusteella kyse on varsin staattisesta tilasta: haavoittuva(ise)ssa asemassa ollaan – siihen ei päädy eikä siitä pääse eroon. Toisaalta on syytä pohtia, onko aktiivinen toimijuus aina ristiriidassa konstruktion semantiikan kanssa, sillä konstruktion osat ovat staattisia: *asema* viittaa paikallaan olemiseen samoin kuin *oleva*. Myös *haavoittuva* näyttää staattisena, kun sitä vertaa NUT-partisiipilla muodostettavaan *haavoittunut*-vastinpariin. Etenkin *haavoittuvainen* viittaa pysyvään ominaisuuteen, ei

väliaikaiseen tilaan kuten NUT-partisiippi. Joka tapauksessa haavoittuva(inen) asema näyttyy tutkimuksemme perusteella essentialisoituna ominaisuutena.

Semanttisten roolien teoriaa esitellään kirjallisuudessa tyypillisimmin vain lyhyiden ja yksiselitteisten esimerkkien valossa. Kieli, jota olemme tässä tarkastelleet, on prototyypiesimerkkejä polveilevampaa. Lisäksi semanttisten roolien määrittämiseen vaikuttaa tässä uutisten tekstilaji, jolle on tyypillistä runsas nominaalistaminen. Tällöin konstruktion toteuman yhteys verbiin hämärtyy. Semanttisten roolien metodologiaa olisikin tarpeen kehittää ja yhtenäistää, sillä kuten todettua, semanttiset roolit ovat usein tulkinnanvaraisia, ja kirjallisuudessa roolijaosta esiintyy monenlaisia variaatioita.

Uutisten tekstilaji vaikuttaa myös siihen, mistä näkökulmasta konstruktion toteumien tarkoitteita lähestytään. Aineistossa toimijoina ovat usein valtiot, kunnat tai erilaiset (julkiset) organisaatiot. Toisinaan toimijoina on yksityishenkilöitä, jotka toimivat tarkoitteiden keskuudessa, suojelevat näitä tai käyttävät näitä hyväkseen. Usein toiminnan ytimessä on hallinnollinen prosessi ja toiminta kohdistuu ylhäältä alaspäin. Tämä voi liittyä uutisten tiedottavaan luonteeseen. Esimerkiksi koronauutisoinnin yhteydessä on luonnollista, että tiedottaminen tapahtuu valtion ja kuntien näkökulmasta. Koronapandemian vaikutus selittää myös yleisluontoisten tarkoitteiden, kuten *ihmisen*, runsasta esiintymistä: asia koskee koko väestöä. Tämä osaltaan selittänee myös sitä, miksi aineistossa ei viitata rodullisuuteen tai seksuaaliseen suuntautumiseen ja miksi viittaukset kansallisuuteen ja etniseen taustaan ovat vähäisiä: näillä ei katsota olevan merkitystä pandemian kontekstissa. Lisäksi pelkkien virkekontekstien perusteella on vaikea eritellä, milloin on kyse kansalaisuudesta, kansallisuudesta, etnisyydestä tai rodullistamisesta. Onkin todettava, että tulokset eivät edusta vain tarkasteltavaa konstruktioita vaan myös tarkastelunalaista korpusta. Vaatisi lisätutkimusta selvittää syvällisemmin, miksi edellä mainitut demografiat eivät juuri kiinnity HAO(X)-konstruktion toteumiin tässä aineistossa.

Koronapandemia selittää myös HYÖTYJÄN roolin yleisyyttä. Olemme määritelleet kyseisen roolin ”myönteiseksi”, mikä on osin kiistanalaista. Sen lisäksi, että HYÖTYJÄN roolin yhteydessä hakutuloksissa on mukana holhoavuuden sävyjä, toiminnan taustalla on usein avun tarve. Avun saaminen on myönteistä, mutta sen tarvitseminen todennäköisesti ei.

Syrjimättömän kielen kulmakiviä on, että ihmisryhmistä mainitaan vain ominaisuudet, jotka ovat tilanteessa välttämättömiä mainita (APA 2024b). Miksi haavoittuv(ais)uus siis mainitaan? Tarkastelun perusteella konstruktio saa eufemismin piirteitä: Runsaat NOLLA-luokan esiintymät viittaavat siihen, että konstruktioa käytetään yläkäsitelmällisesti tai sen viittausala on kielenkäyttäjälle itselleen epäselvä. Analyysi osoittaa myös, että HAO(X)-

konstruktion toteumissa viitataan tabuina ja siksi kierreltävinä pidettyihin aiheisiin kuten monenlaiseen huono-osaisuuteen (tabuista ja kiertoilmauksista ks. Varis 1998, 175–182). Kiertoilmaukselle tyypillisesti konstruktiota käytetään muussakin kuin referentiaalisessa funktiossa, jolloin siitä tulee ei-informatiivinen (mt., 59, ks. esimerkki 20). Suosituksen epäilemättä hyvää tarkoittava ja yhteiskunnan rakenteisiin viittaava tarkoitusperä on vaarana vesittyä, kun käytössä haavoittuv(ais)uus essentialisoituu yksilöiden ominaisuudeksi. Ongelmaksi haavoittuv(ais)uuden esiin tuominen muodostuu nimenomaan yhteiskunnallisissa rakenteissa, vaikka haavoittuv(ais)uus itsessään kuuluu perustavanlaatuisesti ihmisyyteen.

Lähteet

- ALHO, IRJA – KAUPPINEN, ANNELI 2008: *Käyttökielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- ANTTILA, VELI-JUKKA 2024: Koronavirus (SARS-CoV-2, COVID-19). *www.terveyskirjasto.fi. Lääkärikirja Duodecim*. Kustannus Oy Duodecim 19.2.2024. Saatavissa <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01257/koronavirus-sars-cov-2-covid-19?q=koronavirus> [viitattu 10.3.2025].
- APA = The American Psychological Association. Saatavissa <https://www.apa.org/> [viitattu 18.3.2025].
- 2023a: Bias-free language. Saatavissa <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/bias-free-language>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty marraskuussa 2023 [viitattu 5.3.2025].
- 2023b: *Equity, diversity and inclusion. Inclusive language guide, second edition*. Saatavissa <https://www.apa.org/about/apa/equity-diversity-inclusion/language-guide.pdf> [viitattu 18.3.2025].
- 2024a: Disability. Saatavissa <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/bias-free-language/disability>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty lokakuussa 2024 [viitattu 5.3.2025].
- 2024b: General principles for reducing bias. Saatavissa <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/bias-free-language/general-principles>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty lokakuussa 2024 [viitattu 17.3.2025].
- 2024c: Socioeconomic status. Saatavissa <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/bias-free-language/socioeconomic-status>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty lokakuussa 2024 [viitattu 5.3.2025].
- BAKER, PAUL 2023: *Using corpora in discourse analysis*. Bloomsbury Academic, Lontoo. DOI: 10.5040/9781350083783.ch-001
- Disability inclusive language guidelines, ei pvm. *The United Nations office at Geneva*. Saatavissa <https://www.ungeneva.org/en/about/accessibility/disability-inclusive-language/annex-i> [viitattu 19.3.2025].

- FILLMORE, CHARLES J. 1988: The mechanisms of “construction grammar”. *Proceedings of the fourteenth annual meeting of the Berkeley linguistics society*, 35–55. <https://doi.org/10.3765/bls.v14i0.1794>
- GOLDBERG, ADELE E. 1995: *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. University of Chicago Press, Chicago.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HAURA, ELLA 2024: Suomessakin varoitellaan DEIstä, mutta mitä se oikeastaan tarkoittaa? Asiantuntijat vastaavat. *Yle* 26.7.2024. Saatavissa <https://yle.fi/a/74-20101460> [viitattu 18.3.2025].
- HOFFMANN, THOMAS – TROUSDALE, GRAEME 2013: Construction grammar: introduction. THOMAS HOFFMANN ja GRAEME TROUSDALE (toim.): *The Oxford handbook of construction grammar*, 1–12. Oxford University Press, New York. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195396683.001.0001>
- KATZ, AMY S. – HARDY, BILLIE-JO – FIRESTONE, MICHELLE – LOFTERS, AISHA – MORTON-NINOMIYA, MELODY 2020: Vagueness, power and public health. Use of ‘vulnerable’ in public health literature. *Critical public health* 5/2020, 601–611. <https://doi.org/10.1080/09581596.2019.1656800>
- KALJA-VOIMA, JOHANNA – JARVA, VESA – TARVAINEN, JENNY 2023: Vertaileva korpusavusteinen diskurssintutkimus tiedekeskustelun teemojen muutoksesta Suomi24-keskustelupalstalla. ELLA LILLQVIST, MARIA ERONEN-VALLI, VILLE MANNINEN, NIINA NISSILÄ ja EVELIINA SALMELA (toim.) *Communicating with purpose*, 147–172. VAKKI Publications 15, Vaasa. <https://doi.org/10.70484/vakki.149345>
- Kielipankki, ei pvm. Korp-käyttöliittymän käyttöohjeet. Saatavissa <https://www.kielipankki.fi/tuki/korp/> [viitattu 7.8.2025].
- KS = Kielitoimiston sanakirja 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Saatavissa <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. URN:NBN:fi:kotus-201433. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024 [viitattu 7.3.2025].
- KOLEHMAINEN, LEENA 2010: Säieverbien syntaksia ja semantiikkaa: semanttiset roolit, osallistujien vaihteleva käsitteistäminen ja säieverbien vaihteleva valenssi. *Virittäjä* 1/2010, 5–38. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/4310> [viitattu 19.3.2025].
- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Finn Lectura.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- PAANANEN, JENNY – LINDHOLM, CAMILLA – LINDEMAN, MERI – LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA 2023: Johdanto. Kielellisestä haavoittuvuudesta osallisuuteen. JENNY PAANANEN, MERI LINDEMAN, CAMILLA LINDHOLM ja MILLA LUODONPÄÄ-MANNI (toim.) *Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus. Kohti kielellistä osallisuutta*, 9–28. Gaudeamus, Helsinki.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2020: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere. 1. verkkoversio.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampereen yliopisto, Tampere. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5580-0>

- RAITAKARI, SUVI – GÜNTHER, KIRSI – RÄSÄNEN, JENNI-MARI 2022: Johdanto. Koti hyvinvointityön ja haavoittuvuuden kohtaamisen ympäristönä. SUVI RAITAKARI, KIRSI GÜNTHER ja JENNI-MARI RÄSÄNEN (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*, 7–22. Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-038-0>.
- SAEED, JOHN I. 2016: *Semantics*. Wiley Blackwell, Chichester. Saatavissa <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=7103653> [viitattu 26.3.2025].
- SAMMALLAHTI, PEKKA 2002: Lauserakenteen kuvaamisesta 1. *Virittäjä* 4/2002, 536–562. Saatavissa <https://journal.fi/virittaja/article/view/40215> [viitattu 10.3.2025].
- SAVINIEMI, MAIJA 2015: *On noloa, jos toimittajat tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Oulun yliopisto, Oulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:9789526207773>
- SELESNIEMI, HANNA – KETTUNEN, JYRKI – NÄREAHO, SUSANNA 2019: *Tarvitseeko tutkimus-eettisen ennakoarvioinnin ja kuka sen tekee?* Saatavissa <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/tarvitseeko-tutkimus-eettisen-ennakoarvioinnin-ja-kuka-sen-tekee>. Päivitetty 6.9.2021 [viitattu 17.3.2025].
- TEPA-termipankki, ei pvm. Saatavissa <https://termipankki.fi/tepa/fi/> [viitattu 18.3.2025].
- THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- 2018: *Sosiaali- ja terveystalvelujen yhdenvertaisuuden käsitteet*. Versio 1.0. Saatavissa <https://thl.fi/documents/155392151/190511054/Sosiaali-%20ja%20terveystalvelujen%20yhdenvertaisuuden%20käsitteet.pdf/aa8ade63-9046-479b-898e-900608099396/Sosiaali-%20ja%20terveystalvelujen%20yhdenvertaisuuden%20käsitteet.pdf#:~:text=Perustslain%20mukaan%20yhdenvertaisuus%20tarkoittaa%20sitä,%20C%20terveydentilan%20tai%20vammanisuuden%20C%20perusteella> [viitattu 20.3.2025].
- 2019: *Sosiaali- ja terveystalvelujen yhdenvertaisuuden käsitteet*. Versio 2.0. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019121948919>.
- TOIVANEN, REETTA 2018: Haavoittuvuuden narratiivista. *Politiikasta.fi*. Saatavissa <https://politiikasta.fi/haavoittuvuuden-narratiivista/> [viitattu 11.9.2025].
- Tilastokeskus, ei pvm. *Väestö ja yhteiskunta*. Saatavissa <https://stat.fi/aihe/vaesto-ja-yhteiskunta> [viitattu 19.3.2025].
- VAINIKAINEN, ELINA 2022: *Syrjimätön kieli. Opas inklusiiviseen kielenkäyttöön ja viestintään*. Kansan sivistystyön liitto KSL ry. Saatavissa https://www.ksl.fi/app/uploads/2022/03/KSL_Syrjimaton_kieli_saavutettava.pdf [viitattu 10.3.2025].
- VALTASALMI, IDASTIINA 2024: *Teksti- ja käyttäjänäkökulmia selkokielen sanastoon*. Tampereen yliopisto, Tampere. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3538-0>
- VALTASALMI, IDASTIINA – SILTALOPPI, SATU – WACKLIN, VILMA – MUSTANOJA, LIISA 2025: Kymmenen havaintoa syrjimättömästä kielestä. *Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2025*, 99–130. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202504163772>
- VARIS, MARKKU 1998: *Sumea kieli: kiertoilmauksen muoto ja intentio nyky Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- VIROKANNAS, ELINA – LIUSKI, SUVI – KURONEN, MARJO 2018: The contested concept of vulnerability. A literature review. *European Journal of Social Work*, 2020(Vol 23), 321–339. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1080/13691457.2018.1508001>
- VIRTANEN, MIKKO T. – HIIDENMAA, PIRJO 2020: Tekstintutkimus. MILLA LUODONPÄÄ-MANNI, MARKUS HAMUNEN, REETTA KONSTENIUS, MATTI MIESTAMO, URPO NIKANNE ja KAIUS SINNEMÄKI (toim.) *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*, 831–863. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1457. <http://doi.org/10.21435/skst.1457>
- VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN ja IRJA ALHO 2008: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Verkkoersio. URN:ISBN: 978-952-5446-35-7. Saatavissa <https://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php> [viitattu 7.3.2025].
- YEO, REBECCA 2019: The regressive power of labels of vulnerability affecting disabled asylum seekers in the UK. *Disability & Society* 2020(35), 676–681. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1639688>
- Yhdenvertaisuus.fi, ei pvm. Antirasistinen sanasto. Saatavissa <https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto> [viitattu 26.3.2025].
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Saatavissa <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2014/1325> [viitattu 11.9.2025].
- YLEISRADIO: *Yle.fi. Uutiset, urheilu, ilmiöt*. Yleisradion uutisten verkkosivut. Saatavissa <https://yle.fi> [viitattu 17.3.2025].

Aineistolähteet

- Yleisradio. *Ylen suomenkielinen uutisarkisto 2011-2021, sekoitettu, Korp* [korpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2022032205>